

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAR

YAHYA ÇEVİK BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2018/15454)

Karar Tarihi: 17/11/2021

R.G. Tarih ve Sayı: 20/1/2022-31725

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAR

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN
Üyeler : Hicabi DURSUN
Muammer TOPAL
Recai AKYEL
Selahaddin MENTEŞ
Raportör : Hasan SARAÇ
Başvurucu : Yahya ÇEVİK
Vekili : Av. Mustafa ÇAPRAK

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, adli kontrol tedbirine dayalı tazminat talebinin değerlendirilmemesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ve seyahat hürriyetinin ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 18/5/2018 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir.

6. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

7. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgeler çerçevesinde ilgili olaylar özetle şöyledir:

8. Başvurucu, Kahramanmaraş Cumhuriyet Başsavcılığının (Cumhuriyet Başsavcılığı) yürüttüğü bir soruşturma kapsamında 28/6/2015 tarihinde gözaltına alınmış; 29/6/2015 tarihinde Kahramanmaraş 1. Sulh Ceza Hâkimliğinin kararıyla her hafta pazartesi ve cuma günleri 06.00-23.00 saatleri arasında imza vermek suretiyle adli kontrol şartı ile serbest bırakılmıştır.

9. Başsavcılığın 7/7/2015 tarihli iddianamesiyle, çocuğun cinsel istismarı suçunu işlediğinden bahisle başvurucunun cezalandırılması istemiyle aynı yer ağır ceza mahkemesinde kamu davası açılmıştır.

10. İddianame, Kahramanmaraş 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilmiş ve E.2015/231 sayılı dosya üzerinden yargılamaya başlanmıştır.

11. Başvurucu 26/2/2016 havale tarihli dilekçesi ile hakkında hükmolunan adli kontrol tedbirinin kaldırılmasını talep etmiştir. Bu talebi değerlendiren Kahramanmaraş 1. Ağır Ceza Mahkemesi 14/3/2016 tarihli kararı ile başvurucu hakkında uygulanan adli kontrol tedbirinin kaldırılmasına karar vermiştir.

12. Yapılan yargılama sonucunda Kahramanmaraş 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 27/10/2016 tarihli kararıyla başvurucunun üzerine atılı suçtan beraatine karar verilmiştir. Bu karara karşı mağdurların vekilleri tarafından istinaf başvurusu yapılmış, Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 17. Ceza Dairesinin 13/2/2017 tarihli istinaf başvurusunun reddine dair kararı ile beraat hükmü kesinleşmiştir.

13. Başvurucu 31/8/2017 havale tarihli dilekçesiyle 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddesi uyarınca haksız yere gözaltında kalması ve adli kontrol tedbiri nedeniyle 20.000 TL maddi, 40.000 TL manevi tazminatın gözaltı tarihinden itibaren işletilecek yasal faizi ile birlikte tahsili talebiyle dava açmıştır.

14. Başvurucunun açmış olduğu dava Kahramanmaraş 3. Ağır Ceza Mahkemesinin (ilk derece mahkemesi) E.2017/490 sayılı dosyası üzerinden yürütülmüştür. Yapılan yargılama sonucunda ilk derece mahkemesi 23/1/2018 tarihli kararı ile 31,63 TL maddi tazminat ile 1.000 TL manevi tazminatın gözaltı tarihi olan 28/6/2015 tarihinden itibaren işletilecek yasal faizi ile birlikte başvurucuya verilmesine, ayrıca başvurucu kendisini vekil ile temsil ettirdiğinden 4.360 TL vekâlet ücretinin de ödenmesine karar vermiştir. Kararın gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

"... [D]avacı Yahya Çevik'in 28/6/2015 tarihinde gözaltına alındığı, yapılan yargılama sonucunda Kahramanmaraş 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 27/10/2016 tarih ve 2015/231 E-2016/343 K. sayılı kararı ile beraatine karar verildiği ve kararın Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 17. Ceza Dairesinin 13/02/2017 tarihli kararı ile kesinleştiği anlaşılmalı, sanığın gözaltında toplam 1 gün geçirdiği, atılı suç nedeni ile haksız gözaltı ile karşı karşıya kaldığı, Kahramanmaraş 1. Sulh Ceza Hakimliği'nin 29/06/2015 tarih 2015/203 sorgu sayılı kararı ile adli kontrol kararına hükmedildiği, 21/03/2016 tarihine kadar adli kontrol tedbirine tabi tutulduğu,

Kahramanmaraş Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'nun 26/09/2017 tarih ve 11.588.703 sayılı yazısı ile sanığın 29/06/2014-29/06/2015 tarihleri arasında sigortalı bir işte çalışmadığının anlaşıldığı, davacının toplam 1 gün nezarete kaldığı süre için belirtilen asgari ücretin günlük net tutarı çarpımı sonucunda davacının asgari ücret üzerinden hesaplanarak maddi zararının 31,63 TL olduğu tespit edilmiştir.

Neticeten; Davacı Yahya Çevik'in atılı suç nedeni ile haksız gözaltı ile karşı karşıya kaldığı, maddi ve manevi zarara uğradığı, davacının maddi kaybının gözaltında kaldığı tarihte sigortalı bir işte çalışmaması nedeniyle asgari ücret üzerinden hesaplanarak 31,63 TL olduğu, gözaltında kaldığı ve adli kontrole tabi tutulduğu süre, davacının sosyal ve ekonomik durumu, gözaltına alınmasına neden olunan olayın oluş tarzı, suçun niteliği dikkate alınarak, zenginleşme sonucu doğurmacayak hak ve nesafet kurallarına uygun makul bir miktar olarak 1.000 TL'nin manevi tazminat olarak hükmedilmesine karar verilmesi gerektiği ve yine taleple bağlı kalınarak hükmedilecek maddi tazminata gözaltına alınma tarihi olan 28/6/2015 tarihinden itibaren işleyecek kanuni faizi ve manevi tazminata gözaltı tarihi olan 28/6/2015 tarihinden itibaren işleyecek kanuni faizi ile birlikte davalıdan alınarak davacıya verilmesine, fazlaya ilişkin talebin reddine... [karar verildi.]"

15. Bu karara karşı istinaf yoluna başvurulmuştur. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 16. Ceza Dairesi (Bölge Adliye Mahkemesi) 5/4/2018 tarihli kararı ile maddi tazminata ilişkin kısma yönelik istinaf başvurularının esastan reddine, manevi tazminata ilişkin kısma yönelik istinaf başvurusunun ise düzeltilerek esastan reddine karar vermiştir. Karar gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

"...1-Maddi tazminata ilişkin hükme yönelik istinaf başvurularının esastan incelemesinde; koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davasına ilişkin yapılan yargılamaya, toplanıp karar yerinde gösterilen ve değerlendirilen delillere, mahkemenin kovuşturma sonucuna uygun olarak oluşan kanaat ve takdirine, incelenen dosya kapsamına göre maddi tazminat talebinin kısmen kabul kısmen reddine ilişkin kararda usul ve yasaya aykırı bir yör bulunmadığından davacı vekilinin ve davalı hazine vekilinin maddi tazminata ilişkin yerinde görülmeyen istinaf başvurularının esastan reddine,

Ancak;

2-Manevi tazminata ilişkin hükme yönelik istinaf başvurusunun esastan incelemesinde; davacının sosyal ve ekonomik durumu, üzerine atılı suçun niteliği, gözaltına alınmasına neden olan olayın cereyan tarzı, gözaltı süresi birlikte değerlendirildiğinde, hak ve nesafet ilkelerine uygun makul bir manevi tazminat miktarının belirlenmediği, manevi tazminat miktarının güncel koşullara göre fazla miktarda tespit edildiği anlaşıldığından; davalı hazine vekilinin istinaf başvurusu bu itibarla yerinde görülmekle manevi tazminatın yeniden değerlendirilmesi gerekmiş olup, HMK'nın [Hukuk Muhakemeleri Kanunu] 353/1-b-2 maddesi uyarınca düzeltilebilir nitelikte bir yanılığ olduğundan, istinaf yoluna başvurular kararın açıklanan manevi tazminat yönünden hüküm kısmının ikinci bendinde yer alan (... 1.000,00 TL manevi tazminatın ...) '... 500,00 TL manevi tazminatın ...' şeklinde ... düzeltilerek istinaf başvurularının esastan reddine... [karar verildi.]"

16. Başvurucu, Bölge Adliye Mahkemesinin kararını 9/5/2018 tarihinde öğrendiğini bildirmiştir.

17. Başvurucu 18/5/2018 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

18. 5271 sayılı Kanun'un "Adli Kontrol" başlıklı 109. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(1) (Değişik: 2/7/2012-6352/98 md.) Bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, 100 üncü maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.

...

(3) Adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir:

...

b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak.,

..."

19. 5271 sayılı Kanun'un "Tazminat istemi" kenar başlıklı 141. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"(1) Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;

a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,

b) Kanunî gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,

c) Kanunî hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu ceza ile cezalandırılan,

g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözle açıklanmayan,

h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,

i) Hakkındaki arama kararı ölçsüz bir şekilde gerçekleştirilen,

j) Eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde elkonulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,

k) (Ek: 11/4/2013-6459/17 md.) Yakalama veya tutuklama işlemine karşı Kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmayan,

Kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler

..."

B. Yargıtay Kararı

20. Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 16/2/2015 tarihli ve E.2014/13444, K.2015/2705 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"Davacı vekili 25.07.2013 tarihli dilekçe ile, müvekkili hakkında soruşturma aşamasında başlayıp beraat kararının verildiği tarihe kadar 3 yıl 6 ay 18 gün süreyle her gün 18:00 - 22:00 saatleri arasında karakola başvurarak imza atmak suretiyle adli kontrol kararı verildiğini, adli kontrol kararının yasadaki amacını aşmış, tutuklama tedbirinden farkının kalmadığını, kişi hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasının oranlılık ilkesine uygun olmadığını Anayasanın 19. maddesine aykırı davranılması sebebiyle 10.000 lira maddi, 40.000 lira manevî olmak üzere toplam 50.000 lira tazminatın işleyecek faiziyle birlikte davalı hazineden tahsiline karar verilmesini talep etmiştir.

... Bu bilgiler ışığında adli kontrol koruma tedbiri nedeniyle açılan tazminat davasında, davacının durumunun Ceza Muhakemesi Kanuna göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemini düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141/1. maddesi tazminat ödenmesini kabul ettiği tedbir işlemlerini şu şekilde göstermiştir.

Bunlar:

- 1- Yakalama*
- 2- Tutuklama*
- 3- Arama*
- 4- El koyma*
- 5- Kanuni gözaltı süresi içinde hakim önüne çıkarılmama,*
- 6- Yakalama veya tutuklama işlemine karşı kanunda öngörülen başvuru imkanlarından yararlandırılmama,*

Fıkradaki açık düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, adli kontrol, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme gibi koruma tedbirleri için tazminat ödenmesi kabul edilmemiştir.

Bununla beraber, somut olayda hakkında 3 yıl 6 ay 18 gün süre ile uygulanan adli kontrol tedbirinden dolayı davacının (sanığın) maddi ve manevî olarak zarar gördüğü ve görmesi hayatın olağan akışına göre, tartışmasız ve aşıkardır.

Genel olarak tutuklama sanığın yargılamada hazır bulunmasını, maddi gerçeğin araştırılmasını temin etmek veya yargılama neticesinde verilecek cezanın infazını sağlamak amacıyla başvuru bir koruma tedbidir. Bazı durumlarda tutuklama koruma tedbiri ile ulaşılabilecek sonuçlara daha hafif tedbirler yoluyla da ulaşılmak mümkündür. Adli kontrol tedbiri de uygulamada genel olarak sıkça başvuru bu tedbirlerden bir tanesidir. 5271 sayılı CMK'nın 109 ve devamı maddelerinde tutuklama tedbirinin oranlılık (ölçülülük) kriteri çerçevesinde (CMK'nın 101/1. vd) uygulamasını sağlamak amacıyla tutuklama koruma tedbirine alternatif bir koruma tedbiri olarak düzenlenen adli kontrol kurumu ile, kişi özgürlüğünün en az şekilde sınırlandırılması yoluyla tutuklamanın sonuçlarına ulaşılması amaçlanmıştır. Kısaca, adli kontrolün amacı tutuklama koruma tedbirinde de

genel olarak öngörülen, şüpheli veya sanığın kaçmasını, saklanmasını veya delilleri karartmasını önlemek, tanık ve mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişimine engel olmak ve yargılamanın sağlıklı şekilde yapılmasını sağlamaktır. Tutuklama koruma tedbiri yönünden, başvuru bu tedbirin ne kadar süreceği konusunda yasa da azami bir kısım süreler belirlenmesine karşın, kanunda adli kontrol tedbirinin uygulanması açısından her ne kadar bir üst sınır belirtilmemiş ise de, bir koruma tedbiri olması nedeniyle, adli kontrol tedbiri de geçici olup, bunu haklı kılan şartlar ortadan kalkınca bu tedbirin de kaldırılması gerektiği kuşkusuzdur. Zira burada amaç, kural olarak kişi hürriyetini tam manasıyla sınırlandırmamak suretiyle veya daha geniş bir ifade ile kişinin belirlenen yükümlere uymak kaydıyla toplumsal ve bireysel yaşamını olağan şekilde sürdürmesine olanak sağlanmasıdır. Bu kapsamda tazminat talebine konu edilen dava konusu somut olayda, davacı hakkında uygulanan adli kontrolün Anayasanın 13. maddesinde öngörülen temel hakların sınırlandırılmasında geçerli olan ölçülülük ilkesinin ihlal edildiği anlaşılmaktadır. Ölçülülük ilkesi, genel bir ilke olup, adli kontrol tedbiri kapsamında yer alan yükümler açısından da geçerli olan bir ilkedir. Adli kontrol kararının verildiği hallerde, tutuklama kararının niteliğine ve somut olayın koşullarına göre; şüpheli veya sanık, birey hak ve özgürlüklerine en az müdahaleyi gerektiren yükümlere ve soruşturma ve kovuşturma konusu suçun niteliğine uygun düşen tedbirlere tabi kılınmalıdır. Kısaca ölçülülük ilkesi, temel hak ve özgürlüklere müdahale söz konusu olduğunda sınırlamada başvuru aracın, amacı gerçekleştirmeye yetecek ölçüde olmasını gerektirir.

...

[D]avacı (sanık) hakkında uzun süre uygulanan adli kontrol tedbiri açısından tutuklama ile serbest bırakma arasında düşünülen ve serbest bırakmanın oluşturabileceği zararları gidermek için uygulanan adli kontrolün bir aşamadan sonra seyahat özgürlüğünün sınırlandırıldığı, bu sınırlama ile kişi özgürlüğünün kısıtlanması olan tutuklama ile arasında bir derece ve yoğunluk farkı olduğu, davacıya uygulanan tedbirin seyahat özgürlüğünü kısıtlama tedbirini aştığı ve davacıyı özgürlükten yoksun bıraktığı, oranlılık ilkesinin ihlal edildiği ve kanun ile belirlenen amacın dışına çıktığı, zira aşamalarda ilgili tedbire yönelik olarak adli kontrol kararının kaldırılmasına ilişkin itirazlarda bulunulmasına karşın, hakim veya mahkemece oranlılık ilkesi bağlamında adli kontrol tedbiri uygulamasına devam edilip edilemeyeceği adli kontrol tedbiri ile öngörülen yükümlülüklerden sonuç alınıp alınmadığı tedbirin değiştirilip değiştirilmeyeceği veya daha hafif bir tedbirin uygulanması yoluyla amaçlanan hedefin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği veya geçici olarak adli kontrol tedbirinden muafiyet konusunda etkin (veya etkili) bir değerlendirmenin yapılamadığı ve uygulanan tedbirin ölçüsüz hale geldiğinin anlaşılması karşısında, davacı hakkında ilk kararın verildiği 15.04.2010 tarihinden sonra uygulanmaya devam edilen adli kontrol tedbiri nedeniyle davacı yararına (hak ve nasafet ilkelerine uygun) makul oranda maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile davanın reddine karar verilmesi, Kanuna aykırı olup, davacı vekilinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görüldüğünden, hükmün bu nedenle 5320 sayılı Kanunun 8. maddesi gereğince halen uygulanmakta olan 1412 sayılı CMUK'un 321. maddesi uyarınca isteme aykırı olarak, BOZULMASINA... [karar verildi.]"

21. Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 24/2/2015 tarihli ve E.2014/12569, K.2015/3372 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"1-Tazminat davasının dayanağını oluşturan Kocaeli C. Başsavcılığının 2011/14999 sayılı soruşturma dosyasının incelenmesinden; sanıklar (davacılar) hakkında ihaleye fesat karıştırma suçundan yürütülen soruşturma sonunda kovuşturmaya yer olmadığına karar verildiği, kararın itiraz edilmeksizin kesinleştiği, davacıların soruşturma sırasında

01.03.2012 tarihinde tutuklandıkları, tutukluluğa yapılan itiraz üzerine Kocaeli 2. Sulh Ceza Mahkemesinin 09.03.2012 tarihli kararıyla güvence karşılığında serbest bırakılmalarına ve CMK'nın 110/1. maddesi gereğince imza karşılığında adli kontrol altına alınmalarına karar verildiği anlaşılmakla, güvence karşılığı adli kontrol şartıyla salıverilme işleminin CMK'nın 141. maddesindeki tazminat isteme nedenleri arasında sayılmaması sebebiyle davacıların buna ilişkin tazminat istemlerinin reddine karar verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi, ..Kanuna aykırı olup, hükmün...BOZULMASINA... [karar verildi.]"

22. Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 21/12/2020 tarihli ve E.2019/1929, K.2020/7258 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"... [A]macı maddi gerçeği ortaya çıkarmak olan ve kamusal nitelik taşıyan ceza mahkemesinde, bazı koruyucu tedbirlere başvurulması gerekebilir. Bu tedbirler, muhakemenin yapılabilmesi açısından, delillerin karartılmasını önlemeye yönelik olabileceği gibi şüpheli ya da sanığın hazır bulundurulmasını veya ilerde verilecek hükmün yerine getirilmesini sağlamak amacını da taşıyabilir. Koruma tedbirleri kavramı içinde yakalama, gözaltına alma, tutuklama, arama ve el koyma, adli kontrol, gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme ve telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi konuları yer almaktadır. 466 sayılı Kanunda bu koruma tedbirlerinden yakalama, gözaltı ve tutuklama, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 141. ve devamı maddelerinde ise yakalama, gözaltı, tutuklama, arama ve el koyma işleminden kaynaklanan maddi ve manevi zararların tazmininin düzenlendiği dikkate alındığında, davacı hakkında uygulanan ve 5271 sayılı CMK'nın 109/3-j. maddesinde düzenlenen konutunu terk etmemek şeklindeki adli kontrol tedbiri nedeniyle tazminat isteminin reddine karar verilmesi gerektiği ancak davacı hakkında aynı dosyada bir gün gözaltına alınması nedeniyle sadece CMK'nın 141/1-e maddesi gereğince gözaltı nedeniyle maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi gerektiğinin gözetilmemesi, Kanuna aykırı olup, ... hükmün BOZULMASINA... [karar verildi.]"

C. Uluslararası Hukuk

23. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının *medeni hak ve uyumsuzluklar* kolunun uygulanabilirliğine ilişkin içtihadını *Regner/Çek Cumhuriyeti* ([BD], B. No: 35289/11, 19/9/2017, §§ 99-112) kararında bildirmiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

"99. AİHM 'medeni' kol bağlamında 6. maddenin uygulanabilir olması için Sözleşme'de korunup korunmadığından bağımsız olarak ulusal hukukta tanınan -en azından savunulabilir bir temeli bulunan- bir 'hak' ile ilgili bir 'uyumsuzluk' olması gerektiğini tekrarlar. Uyumsuzluk samimi ve ciddi olmalıdır. Uyumsuzluk sadece bir hakkın gerçek varlığıyla değil, hakkın kapsamı ve uygulanma şekliyle de ilgili olabilir. Son olarak yargılamanın sonucu söz konusu hak için doğrudan belirleyici olmalıdır. Ancak hafif bağlantılar ya da uzak sonuçlar 6. maddenin devreye girebilmesi için yeterli olmaz.

100. AİHM hakkın varlığıyla ilgili olarak, ulusal hukukun ilgili hükümlerinin ve ulusal mahkemelerin bunlara ilişkin yorumlarının başlangıç noktası olması gerektiğini tekrarlar. 6. maddenin (1) numaralı fıkrası 'hak ve yükümlülükler' için taraf devletin maddi hukukunda herhangi bir somut içerik garanti etmez. AİHM taraf devletin ulusal hukukunda yasal bir temeli bulunmayan maddi bir hakkı 6. maddenin (1) numaralı fıkrasının yorumu yoluyla türetmeyebilir.

101. Bu çerçevede AİHM ulusal kanun koyucu tarafından ihdas edilen hakların maddi veya usule ilişkin ya da alternatifli olarak bu ikisinin bir kombinasyonu da olabileceğini gözlemler.

102. Ulusal hukukta tanınan ve mahkemeler kanalıyla icra ettirilebilme usul güvencesiyle desteklenmiş bir maddi hakkın bulunduğu hallerde 6. maddenin (1) numaralı fıkrası bağlamında hakkın var olduğu hususunda şüphe yoktur. Kanun hükmünün lafzının [otoritelere] takdir yetkisi bahşetmesi tek başına hakkın varlığını dışlayan bir unsur olarak görülemez. Gerçekte 6. madde başvuru hakkına müdahale sonucunu doğuran takdir yetkisine dayalı kararlara ilişkin davalara da uygulanır.

103. Ancak 6. madde ulusal kanun koyucu tarafından -herhangi bir hak bahşetmeksizin- mahkemelerde ileri sürülmesi mümkün olmayan belli avantajlar sağladığı hallerde uygulanmaz. Aynı durum bir kimsenin ulusal mevzuattaki haklarının, bunların tanınacağına dair basit bir umut ile sınırlı olduğu ve hakkın tanınmasının bütünüyle otoritelerin takdirine ve keyfiyetine bağlı bulunduğu haller yönünden de geçerlidir.

104. Ulusal mevzuatın bir kişinin maddi bir hakkını tanıdığı fakat şu veya bu sebeple bu hakkın mahkemeler aracılığıyla tespitini veya icra edilmesini temin edecek yasal araçlar öngörmediği haller de olabilmektedir. Bu durum -örneğin- ulusal hukukta yargısal muafiyet öngörüldüğü hallerde söz konusu olur. Buradaki muafiyet maddi hakkı güçlendirmekten ziyade ulusal mahkemelerin hakkın tespiti yetkisine yönelik getirilen prosedürel bir kısıtlama olarak görülmektedir.

105. Bazı durumlarda ulusal hukuk bireyin öznel bir hakkını tanımamasına karşın işlemin keyfi olduğu veya yetki aşımı içerdiği ya da usul hataları bulunduğu yolundaki iddialarını incelemek için dava açma hakkı bahşetmektedir. Bu durum, kamu otoritelerinin bir avantajı veya ayrıcalığı tanımak veya buna ilişkin isteği reddetmek hususunda mutlak takdir yetkisini haiz olduğu ve kanunun kişiye bu hakla ilgili olarak tanıdığı, mahkemelere başvuru hakkının kullanımı üzerine mahkemelerin bu işlemi hukuka aykırı bularak iptal edebildiği hallerde önem taşır. Böyle bir durumda 6. maddenin (1) numaralı fıkrası avantaj ya da ayrıcalığın bir kere tanınmakla medeni bir hakka vücut vermesi koşuluyla uygulanabilir.

..."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

24. Anayasa Mahkemesinin 17/11/2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Adil Yargılanma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

25. Başvurucu, gözaltında bir gün kalması nedeniyle tazminata hükmedilmişken adli kontrol altında kaldığı sürece ilişkin olarak tazminat verilmemesi nedeniyle eşitlik ilkesi ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

26. Bakanlık görüşünde, yukarıda "Olay ve Olgular" kısmında açıklanan sürece yer verildikten sonra özetle derece mahkemelerinin tespit ve sonuçlarının adaleti ve sağduyuyu hiçe sayan tarzda bariz takdir hatası veya açık bir keyfilik içermesi ile bu durumun kendiliğinden bireysel başvuru kapsamındaki hak ve özgürlükleri ihlal etmiş olması hâli dışında kanun yolu şikâyeti niteliğindeki başvuruların Anayasa Mahkemesince

incelenemeyeceği beyan edilmiştir. Bakanlık, bunun yanında hak ve nesafet ilkelerine uygun etkin bir giderimin sağlanıp sağlanmadığının Anayasa Mahkemesinin takdirinde bulunduğunu da ifade etmiştir.

27. Bakanlık görüşüne karşı başvuru, bireysel başvuru formunda ileri sürdüğü hususları tekrar etmiştir. Başvuru özetle sadece bir gün kaldığı gözaltı nedeniyle 31,63 TL maddi, 500 TL manevi tazminata hükmedilmesi ve 260 gün adli kontrole tabi tutulmasına rağmen maruz kaldığı mahrumiyetler için tazminata hükmedilmediğini belirterek Yargıtay ve Anayasa Mahkemesinin bununla ilgili bazı kararlarından örnekler vermiş, netice olarak hak ihlaline sebebiyet verildiğini beyan ederek tazminat talep etmiştir.

2. Değerlendirme

28. Anayasa'nın iddianın değerlendirilmesinde dayanak alınacak "*Hak arama hürriyeti*" kenar başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

29. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvuru her ne kadar eşitlik ilkesinin de ihlal edildiğini ileri sürmüştü de anılan iddiaların adil yargılanma hakkı ile bağlantılı olarak incelenmesi nedeniyle ayrıca bir değerlendirme yapılmasına gerek görülmemiştir.

30. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiş ancak hakkın kapsamı düzenlenmemiştir. 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'un Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasına "*ile adil yargılanma*" ibaresinin eklenmesine ilişkin 14. maddesinin gerekçesine göre "*değişiklikle Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınmış olan adil yargılama hakkı metne dahil*" edilmiştir. Dolayısıyla Anayasa'nın 36. maddesinde herkesin adil yargılanma hakkına sahip olduğu ibaresinin eklenmesinin amacının Sözleşme'de düzenlenen adil yargılanma hakkını anayasal güvence altına almak olduğu anlaşılmaktadır (*Yaşar Çoban* [GK], B. No: 2014/6673, 25/7/2017, § 53). Bu itibarla Anayasa'da güvence altına alınan adil yargılanma hakkının kapsam ve içeriği belirlenirken Sözleşme'nin "*Adil yargılanma hakkı*" kenar başlıklı 6. maddesinin ve buna ilişkin AİHM içtihadının da gözönünde bulundurulması gerekir (*Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 22).

31. Sözleşme, bir kişinin sahip olduğunu ileri sürebileceği tüm hak ve yükümlülükler bakımından adil yargılanma hakkını güvenceye almamaktadır. Sözleşme'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinde adil yargılanmaya ilişkin hak ve ilkelerin "*medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyuşmazlıkların ve bir suç isnadının*" esasının karara bağlanması esnasında geçerli olduğu belirtilerek hakkın kapsamı bu konularla sınırlandırılmıştır. Hak arama hürriyetinin ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilmek için ya başvuru medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili bir uyuşmazlığın tarafı olması ya da başvuruya yönelik bir suç isnadının esası hakkında karar verilmiş olması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen hâller dışında kalan adil yargılanma hakkının ihlali iddiasına dayanan başvurular Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı kapsamı dışında kalacağından bireysel başvuruya konu olamaz (*Onurhan Solmaz*, § 23).

32. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı suç isnadına bağlı yargılamaların yanında bir kimsenin *medeni hak ve yükümlülüklerinin* karara bağlanmasıyla ilgili yargılamalarda da uygulanır. Anayasa'nın 36. maddesinin (1) numaralı fıkrasının *medeni* meselelerde uygulanabilmesi için ortada hukuk düzeni tarafından kişiye tanınmış veya en azından savunulabilir temeli bulunan bir *hakkın* bulunması gerekir. Bu hakkın Anayasa'da doğrudan veya dolaylı olarak tanımlanan ve güvence altına alınan bir hakka ilişkin olması zorunlu değildir. Bu bakımdan kanunla kişilere tanınan ve savunulabilir bir temeli bulunan hak ve ayrıcalıklar da -mahkemelerde ileri sürülebilmesi koşuluyla- Anayasa'nın 36. maddesi bağlamında hak kavramına dâhildir (bazı farklılıklarla birlikte bkz. *Mehmet Güçlü ve Ramazan Erdem*, B. No: 2015/7942, 28/5/2019, § 28; *M.B. [GK]*, B. No: 2018/37392, 23/7/2020, § 67).

33. Bir hakkın bulunup bulunmadığının tespitinde hakkın tanınması hususunda yetkili otoritelere takdir yetkisi verilip verilmediği de büyük önem taşımaktadır. Bir hakkın kişiye tanınıp tanınmaması hususunda yetkili otoritelere mutlak takdir yetkisi tanınmış ise Anayasa'nın 36. maddesi bağlamında adil yargılanma hakkının kapsamına giren bir hakkın varlığından söz edilemeyecektir (*Mehmet Güçlü ve Ramazan Erdem*, § 29). Ayrıca bu hakka ilişkin olarak ilgili kişinin menfaatinin etkileyen bir uyuşmazlık mevcut olmalıdır. Bu uyuşmazlık ihtilaf konusu hakkın tespiti ve bu haktan yararlanılması bakımından belirleyici bir nitelik arz etmelidir (*Mehmet Güçlü ve Ramazan Erdem*, § 28). Son olarak söz konusu hakkın *medeni* karakterli olması gerekir. Devletin egemenlik yetkisinin çekirdek alanına ilişkin haklar adil yargılanma hakkının kapsamına girmez (*Travnik Üniversitesi*, B. No: 2017/33627, 19/11/2020, § 32).

34. Somut olayda başvuru, bir gün gözaltında tutulması ve 29/6/2015-21/3/2016 tarihleri arasında haftada iki gün imza atmak suretiyle adli kontrol altında kalması nedeniyle açtığı tazminat davasını bireysel başvuruya konu etmiştir. Başvuru, bireysel başvuruda haftada iki gün imza atma şeklinde uygulanan adli kontrol tedbiri nedeniyle uğradığı zararının tazmin edilmemesinden şikâyet etmektedir.

35. Anayasa Mahkemesi, *Mehmet Baydan* (B. No: 2014/16308, 12/4/2018) kararında derece mahkemesinin adli kontrol tedbiri nedeniyle tazminat talebinin derece mahkemesince karşılanmaması nedeniyle -medeni hakkın varlığı konusunda bir değerlendirme yapmaksızın- gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, aynı konudaki çok sayıda başvuruyu inceledikten sonra adli kontrol tedbiri nedeniyle tazminat talebinin Türk hukuku tarafından tanınıp tanınmadığını ele alma gereği duymuştur.

36. Somut uyuşmazlıkta suç isnadına bağlı bir yargılamanın mevcut olmadığı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Bununla birlikte uyuşmazlığın niteliği itibarıyla *medeni hak ve yükümlülükler* kapsamında görülüp görülemeyeceğinin bu bağlamda öncelikle *ortada kanunlar veya içtihat tarafından tanınan bir hakkın var olup olmadığı*nin ortaya konulması gerekir. Bu bakımdan Türk hukukunda adli kontrol tedbiri uygulanması nedeniyle tazminat hakkının kanunlar veya içtihat tarafından tanınıp tanınmadığı açıklığa kavuşturulmalıdır.

37. Uyuşmazlığa konu temel kanuni düzenleme olan 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesine bakıldığında kimlerin hangi şartlar altında ve hangi süreler içinde tazminat talep edebileceği hususunda açık düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir (bkz. § 19). Bu

maddede hangi hâller ve şartlar altında tazminatın verileceği açıkça ve sınırlı olarak sayılmış olup madde metninde hukuka aykırı olarak verilen adli kontrol kararları ile ilgili olarak bir düzenlemenin bulunmadığı ilk bakışta görülmektedir.

38. Açıkça kanun tarafından tanınan *medeni* nitelikte *savunulabilir* bir hakkın kabul edilmemesinin yanında böyle bir hakkın bulunup bulunmadığının tespitinde ayrıca yetkili yargısal makamların pratik ve uygulamalarının da söz konusu hakkın varlığı hususunda değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nitelikteki bir hakkın varlığı veya kişilere bu hakkın verilmesi noktasında ilgili makamların müstakar hâle gelmiş bir uygulamasının bulunmaması hâlinde de bu hakkın varlığından bahsedilemeyecektir.

39. Başvurucu tarafından sunulan Yargıtay kararına bakıldığında (bkz. § 20) söz konusu karara konu somut olayda soruşturmanın başladığı tarihten beraat kararının verildiği tarihe kadar 3 yıl 6 ay 18 gün süreyle her gün 18.00-22.00 saatleri arasında karakola başvurarak imza atmak suretiyle sanık hakkında adli kontrol kararı verildiği anlaşılmıştır. Yargıtay kararında belirtilen hususlara bakıldığında uyuşmazlığa konu adli kontrol kararının içerik ve süresinin tutuklama gibi kişilerin hürriyetinden yoksun bırakılma sonucunu doğurabilecek nitelikte bir uygulamaya yol açtığı, bir başka ifadeyle adli kontrol kararının fiilî olarak tutuklama tedbirinin sonuçlarına benzer bir uygulamaya sebebiyet verdiğinin öncelikle tespit edildiği anlaşılmıştır. Bu tespitlerden hareketle Yargıtay, söz konusu adli kontrol kararının uygulamasının orantılı olmadığını kabul etmiştir.

40. Somut olayda, başvuru tarafından yukarıda (bkz. § 20) verilen Yargıtay kararından başka tüm yargısal uygulamaların bu mahiyette olduğuna ilişkin bir iddianın ve bunu destekleyici herhangi bir kararın sunulmadığı anlaşılmıştır. Resen yapılan araştırmada da benzer iddiaların ileri sürüldüğü davalarda Yargıtayın yukarıda (bkz. § 20) verilen kararında olduğu gibi bir tespite ulaşılamadığı, aksine bu istisnai karar haricinde adli kontrol tedbirleri nedeniyle açılan davaların 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde açık düzenleme bulunmaması nedeniyle reddedilmesi gerektiğine dair yerleşmiş içtihadının devam ettiği anlaşılmıştır (birçok karar arasından bazıları için bkz. §§ 21, 22).

41. Bu değerlendirmelerin yanında ayrıca bireysel başvuruya konu edilen somut uyuşmazlıkta başvuru hakkında verilen adli tedbir kararının Yargıtay kararında (bkz. § 20) belirtilen süre kadar uzun bir dönemi kapsamadığının belirtilmesi gerekir. Bunun yanında adli kontrol kararının uygulanma biçimlerinin de birbirinden farklı olduğunun bu aşamada vurgulanması gerekmektedir. Gerçekten de başvuru hakkında verilen haftada iki gün imza atmak suretiyle adli kontrol altında kalmasına dair karar sadece pazartesi ve cuma günlerine yönelik olarak uygulanmakta ve bugünlerde sabah 06.00'dan gece 23.00'e kadarki geniş bir süreyi kapsamaktadır. Bu durum karşısında başvuru tarafından iddia edilen hususlara dayanak olarak gösterilen yargısal uygulamanın somut maddi koşulları ile neticelerinin birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır.

42. Tüm bu açıklamalar sonrasında özetle, iddialara dayanak olarak ileri sürülen 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde, başvurucağının imza atmak suretiyle adli kontrol altında kalması nedeniyle oluşturduğu iddia edilen zararlara karşılık açık bir yasal dayanağın bulunmadığı, diğer ifadeyle ortada kanun tarafından açıkça veya dolaylı olarak kabul edilmiş bir hakkın varlığından söz edilemeyeceği değerlendirilmiştir. Bunun yanında yukarıda verilen AİHM kararında belirtildiği üzere yargısal uygulamaların da söz konusu taleplere ilişkin olarak savunulabilir nitelikte bir hakkın kabul edilmesine dayanak oluşturabilecek ve imkân

verecek düzeyde olmadığı, bir diğer ifadeyle yargısal uygulamaların söz konusu talepleri dava konusu edilebilir *medeni nitelikte bir hakkın varlığına vücut vermediği* anlaşılmıştır.

43. Açıklanan gerekçelerle başvurunun diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

B. Seyahat Hürriyetinin İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları

44. Başvurucu, adli kontrol tedbirine hükmolunması nedeniyle seyahat hürriyetinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

2. Değerlendirme

45. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrası ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45. maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre bireysel başvurunun incelenebilmesi için kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddia edilen hakkın Anayasa'da güvence altına alınmış olmasının yanı sıra Sözleşme ve Türkiye'nin taraf olduğu Sözleşme'ye ek protokoller kapsamına da girmesi gerekir. Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı dışında kalan hak ihlali iddiasını içeren başvurular bireysel başvurunun kapsamında değildir (*Onurhan Solmaz*, § 18).

46. Anayasa'nın 23. ve Sözleşme'ye ek (4) numaralı Protokol'ün 2. maddesinde, ülke içinde seyahat özgürlüğü bulunmakla birlikte kişilerin bulunduğu ülkeden ayrılma özgürlüğü de bulunmaktadır. Ancak anılan Protokol'e Türkiye taraf olmadığından Anayasa'nın 23. maddesinde yer alan seyahat özgürlüğüne yönelik başvurular bireysel başvuru kapsamında değildir.

47. Nitekim Anayasa Mahkemesi bir kararında yurt dışına çıkış yasağı getiren adli kontrol tedbirinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına değil seyahat hürriyetine ilişkin olduğunu belirttiikten sonra başvurucunun bu yasak nedeniyle özgürlüğünün kısıtlandığı iddiasını konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur (*Sebahat Tuncel*, B. No: 2012/1051, 20/2/2014, §§ 41-54).

48. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

B. Seyahat hürriyetinin ihlal edildiğine ilişkin iddianın *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

Başvuru Numarası : 2018/15454
Karar Tarihi : 17/11/2021

C. Yargılama giderlerinin başvuru üzerinde BIRAKILMASINA 17/11/2021
tahinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.